

Схожу точку зору висловлює В. В. Мазур, який вважає, що дати характеристику структурних елементів таких правовідносин в єдності неможливо. Тобто, окремо аналізуватиметься структура речової частини таких правовідносин, і окремо – зобов'язальної частини. Змішавши речі та дії як об'єкти таких правовідносин, їхні різні суб'єктні склади, можна лише отримати як результат своєрідну «наукову кашу», яка не сприятиме вирішенню проблеми¹.

При оцінці вищевказаних наукових позицій вбачається, що характеристика деяких господарських відносин щодо використання чужого майна як абсолютно-відносних, значною мірою відбиває особливості певних видів таких відносин (наприклад, організаційно-господарських). По суті, це є проявом специфіки використання чужого майна суб'єктами господарської діяльності, яка відбиває наявність у речових правовідносинах певних зобов'язальних властивостей, або ж у зобов'язальних правовідносинах – деяких речових ознак.

Так, наприклад, у разі прийняття органом місцевого самоврядування адміністративного акта про передачу комунального майна у використання суб'єкту господарювання, встановлюються такі речові права на чуже майно, як право оперативного управління. При цьому, у подальшому між уповноваженим органом місцевого самоврядування та суб'єктом господарювання укладається договір про закріплення майна спільної власності на праві оперативного управління, який встановлює певні повноваження для кожного учасника відносин щодо використання майна.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що в основі виникнення абсолютно-відносних господарських відносин щодо використання чужого майна лежить: а) адміністративний акт, що встановлює речові права на чуже майно та б) договір, в якому чітко визначені умови здійснення речового права на чуже майно, порядок передачі, повернення майна, припинення права використання тощо. Відповідно слід визнати, що абсолютно-відносні господарські відносини, щодо використання чужого майна мають складний комплексний характер, у рамках яких одночасно встановлюється речове право на чуже майно та виникають зобов'язальні правовідносини між власником майна та суб'єктами, яким майно передається для використання у сфері господарювання.

*Ніколенко Л. М.,
завідувачка кафедри юридичних дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, професор*

ДОСТУПНІСТЬ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ

Судова реформа, яка почалася після прийняття в червні 2016 р. Закону «Про судоустрій і статус суддів», внесення змін до Конституції України щодо правосуддя, та продовжилася шляхом оновлення Господарського процесуального кодексу України, згідно із Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», формування Верховного Суду та суддівського корпусу за новими правилами, показала, що реформування господарського судочинства та господарського процесуального законодавства ще не завершено.

Господарське процесуальне законодавство потребує змін та прийняття положень нової формації, які б відповідали сучасним міжнародним і національним реаліям, а також відбивали результати модернізації держави. Причому ці процеси повинні здійснюватися на підставі визнаних міжнародно-правових стандартів, що сформовані за допомогою загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права. Крім того, значення для подальшого реформування госпо-

---

¹ Мазур В. В. Механізм цивільно-правового регулювання: теоретико-методологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 36. Т. 1. С. 110.

дарського судочинства та процесуального законодавства має прецедентна практика Європейського Суду з прав людини, рекомендації Комітету міністрів Ради Європи, присвячені забезпеченню справедливого та ефективного судового розгляду, спрямованого на захист прав та інтересів громадян та суб'єктів господарювання. Деякі положення вже отримали своє закріплення у законодавстві: спрощення доступу до правосуддя, відкритість та прозорість правосуддя, використання нових технологій («електронне правосуддя»), спрощення судових процедур, розвиток примирних процедур, вдосконалення оскарження та виконання судових рішень тощо. Але деякі питання ще потребують законодавчого врегулювання, у тому числі доступність до правосуддя.

Закон України від 22.12.2005 р. «Про доступ до судових рішень» визначає порядок доступу до судових рішень з метою забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції, прогнозованості судових рішень та сприяння однаковому застосуванню законодавства. Судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом.

Доведення інформації про прийняті судові рішення до зацікавлених осіб робить діяльність господарських судів прозорою та забезпечує гарантії відкритості правосуддя. Можливість доступу до судових рішень дозволяє не тільки отримати відомості щодо їхнього змісту, а також дані про учасників, визначити їхню надійність, що є важливим для господарської діяльності.

Для забезпечення відкритості правосуддя та доступу до інформації необхідно враховувати Рекомендацію від 11.09.1995 р. № R (95) 11 Комітету міністрів державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень в правових інформаційно-пошукових системах про те, що:

- повна поінформованість про практику всіх судів є однією з головних умов справедливого застосування закону;
- для здійснення правосуддя вкрай важливо, щоб пошукові системи інформації про судову практику були об'єктивними і репрезентативними;
- комп'ютеризовані системи все частіше використовуються для правових досліджень і складність судових рішень обумовлює все більш широке застосування нових методів;
- до нових засобів інформації повинні мати доступ будь-які особи, особливо юристи¹.

Питання щодо відкритості правосуддя актуалізують питання доступності правосуддя. В результаті озброєного конфлікту на сході країни і анексії Автономної Республіки Крим виникли проблеми щодо доступності правосуддя, в тому числі для громадян, які знаходяться на окупованій території, у тому числі внутрішньо переміщених громадян або суб'єктів господарювання, які вимушені були залишити своє майно на окупованій території. Для такої категорії осіб, в деяких випадках, відсутня можливість отримати захист своїх прав за допомогою правосуддя. Виникають труднощі, пов'язані з доступом до господарських судів, розташованих на територіях, підконтрольних Уряду України, в тому числі через втрати або знищення матеріалів справ до або під час процесу переміщення або зміни територіальної підсудності. Особи, у тому числі, які проживають на непідконтрольних Україні територіях, змушені долати великі відстані, щоб подати позов або бути присутнім на судових засіданнях². Наприклад, господарські суди Донецької та Луганської областей знаходяться в місті Харків. Територіальну підсудність господарських судових справ, підсудних господарському суду Автономної Республіки Крим змінено, і розгляд таких справ забезпечується Господарським судом Київської області. Це унеможливило захист прав та законних інтересів для українських громадян та суб'єктів господарювання.

---

¹ Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень в правових інформаційно-пошукових системах від 11.09.1995 р. № R (95) 11. URL: [http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/RRec\(95\)11.html](http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/RRec(95)11.html)

² Тематический отчет. Доступ к правосудию в контексте конфликта в Украине. Декабрь. 2015. Специальная мониторинговая миссия ОБСЕ в Украине 2015. URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/212321?download=true>

Ще однією з проблем, яка потребує вирішення на рівні законодавства, є ситуація, коли неможливо виконати або переглянути судові рішення, які були раніше прийняті судами Луганської, Донецької областей та АР Крим. Витребувати такі справи із судових органів на непідконтрольних українській владі територіях неможливо. Варіантом виходу із таких ситуацій є передбачена процесуальним законодавством процедура відновлення втраченої справи. До заяви про відновлення втраченого провадження додаються документи або їхні копії, навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку, що збереглися у заявника або у справі. Але існує проблема, якщо взагалі відсутні будь-які документи або їхні копії.

Також виникають питання захисту прав при розгляді майнових суперечок. Слід зазначити, що до теперішнього часу в Україні відсутній нормативний акт щодо реального захисту права власності на майно суб'єктів господарювання, яке залишилося на окупованій території. Найчастіше на тимчасово окупованих територіях спостерігається неправомірне самовільне захоплення чужого майна, транспортних засобів тощо. Захист права власності може бути здійснений в судовому порядку шляхом подання відповідного ввідикаційного (витребування майна з чужого незаконного володіння) або негативного позову чи позову про визнання права власності. Але майно повинно бути у володінні власника, а власники майна стикаються з порушенням свого права власності переважно у зв'язку з тим, що їхнє майно фактично знаходиться на окупованій території, тобто майно не знаходиться в їхньому володінні.

Слід зазначити, що забезпечення належної доступності до правосуддя здійснює держава, тому на законодавчому рівні повинні бути закріплені ефективні механізми забезпечення повернення майна або відшкодування його вартості у разі знищення або пошкодження. Світовий досвід підтверджує, що найбільш ефективним засобом захисту права власності є реституція, однак, на жаль, відповідний правовий механізм в аналогічному форматі не знайшов відбиття в чинному законодавстві України.

На підставі здійсненого аналізу можливо зробити висновок, що в процесі чергового етапу судової реформи, незважаючи на загальну відповідність норм українського законодавства міжнародним стандартам, а також на позитивні зміни, проблеми, пов'язані із забезпеченням доступності до правосуддя потребують вирішення та врегулювання.

*Оверковський К. В.,
аспірант Донецького національного університету
імені Василя Стуса*

ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЗАСТАВИ МАЙНОВИХ ПРАВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Застава майнових прав промислової власності є одним із способів введення прав промислової власності до господарського обороту, правовою формою якої виступає договір застави. Для суб'єкта прав промислової власності використання як предмета застави майнових прав промислової власності надає певні переваги, зокрема, можливість залучення грошових коштів для розвитку бізнесу, збільшення оборотного капіталу тощо. При цьому задля запобігання втрати предмету застави в разі недобросовісних дій заставодавця, вимог третіх осіб, також для виявлення наявних обтяжень виникає необхідність фіксації факту застави, що може бути вирішено шляхом державної реєстрації застави майнових прав промислової власності.

У науковій літературі більшість вчених констатують необхідність здійснення обов'язкової державної реєстрації застави майнових прав інтелектуальної діяльності, проте відсутні теоретичні розробки щодо власне порядку проведення такої реєстрації.

Згідно із законодавством України, майнові права інтелектуальної (промислової) власності можуть бути предметом договору застави (ч. 3 ст. 424 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)¹, однак механізм реалізації заставних відносин у сфері обороту майнових прав

---

¹ Цивільний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.